

ПРАКТИКА РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СПРАВ ПРО КОРУПЦІЙНІ ДІЯННЯ ТА ІНШІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ

Кравцова Тетяна Михайлівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

*Науковий керівник: **Чайка Вікторія Вікторівна***

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри фінансового та податкового права,

Державний податковий університет

м. Ірпінь, Україна

Корупція на державній службі становить особливу загрозу демократичному розвитку, підриває довіру до органів влади та порушує фундаментальні права людини. Система правової відповідальності за корупційні правопорушення охоплює як адміністративну, так і кримінальну відповідальність. Її ефективність безпосередньо залежить від практики судового розгляду справ цієї категорії.

Законодавство покладає на суди обов'язок не лише правильно кваліфікувати діяння, а й дотримуватися стандартів справедливого судового розгляду – зокрема, права особи на захист, обґрунтованого рішення, а також відкритого розгляду справи.

Адміністративна відповідальність державних службовців за порушення антикорупційного законодавства є одним із ключових інструментів забезпечення належного функціонування публічної служби. Вона спрямована не лише на покарання за вже вчинене правопорушення, а й на превенцію системних зловживань, конфліктів інтересів, маніпулювання службовим статусом у приватних інтересах.

Підґрунтям адміністративної відповідальності є норми Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) [1], а також положення Закону України «Про запобігання корупції» [2] у частині встановлення заборон, обмежень та обов'язків, порушення яких тягне за собою відповідальність, та Закону України «Про державну службу» [3], які визначають заходи дисциплінарного впливу, проте певні дії за їх змістом можуть кваліфікуватися також як адміністративні правопорушення.

Особливості адміністративної відповідальності зумовлені як специфікою суб'єкта правопорушення, так і природою порушення, оскільки йдеться не лише про заподіяння шкоди державним інтересам, а й про порушення публічної довіри до інституту державної служби. У сфері адміністративного правопорушення судова практика

концентрується довкола статей 172-4–172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення [1]. Найпоширенішими є справи про порушення обмежень щодо сумісництва, конфлікту інтересів, отримання подарунків та неподання декларацій. Особливо це стосується справ про несвочасне подання декларацій або недотримання порядку повідомлення про конфлікт інтересів. Типовими для цієї категорії є рішення про звільнення від відповідальності у зв'язку з малозначністю, що породжує нерівномірність правозастосування. Усі зазначені склади належать до адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, що зазначено у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України [3].

Враховуючи викладене, слід згадати, що однією з підстав для припинення державної служби зг. ст. 84 ЗУ «Про державну службу» є набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення державного службовця до адміністративної відповідальності за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення [4].

За результатами аналізу звіту «Форма № 1-КОР» за період 12 місяців 2024 року можна зробити наступні висновки: у сфері розгляду адміністративних корупційних правопорушень судами України залишок нерозглянутих протоколів на початок звітного періоду становив 7773. Упродовж звітного періоду до судів надійшло 15215 протоколів про корупційні правопорушення, з яких судами розглянуто 13943 справи. За результатами розгляду суди винесли рішення про накладення штрафу у 10326 випадках. Водночас 3617 адміністративних справ були закриті, у тому числі у зв'язку з відсутністю події чи складу правопорушення (1937 випадків), передачею матеріалів прокурору або іншому органу (15 випадків), передачею на розгляд інших органів (347 випадків) або у зв'язку із закінченням строків давності (1230 випадків). Після доопрацювання до суду повторно було направлено 4 протоколи. Станом на кінець звітного періоду залишок нерозглянутих справ складав 9045. Загальна кількість осіб, притягнутих до відповідальності за рішеннями судів, становила 2649 осіб, з яких 118 – державні службовці [5].

Аналіз свідчить, що попри доволі велику кількість притягнутих осіб, характер відповідальності здебільшого обмежується накладенням адміністративних штрафів без додаткових обтяжливих санкцій.

У звітних даних за 2024 рік наведено статистичну інформацію щодо осіб, які вчинили кримінальні корупційні правопорушення, відповідальність за які передбачена, зокрема, за привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ч. ч. 2-5 ст. 191 Кримінального кодексу України), зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 Кримінального кодексу України), одержання хабара (ст. 368 Кримінального кодексу України), зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (ст. 365-2 Кримінального кодексу

України), зловживання впливом (ст. 369-2 Кримінального кодексу України). Загалом упродовж звітного періоду було обліковано 5254 кримінальні корупційні правопорушення, що кваліфікувалися як злочини проти інтересів державної служби та службової діяльності. Із них переважна більшість (4970 справ) була направлена до суду разом із обвинувальним актом відповідно до статті 291 Кримінального процесуального кодексу України. У 50 випадках справи були передані до суду для вирішення питання про можливість звільнення від кримінальної відповідальності згідно зі статтями 45, 47, 48 Кримінального кодексу України [5].

Особливу увагу слід звернути на кількість злочинів, вчинених у складі організованих груп (587 фактів), що підпадає під кваліфікацію Вчинення злочину організованою групою (ст. 28 Кримінального кодексу України) у поєднанні з основним складом відповідного корупційного злочину.

Таким чином, аналіз свідчить про те, що у структурі кримінальної корупційної злочинності переважають тяжкі склади злочинів, пов'язані з посяганням на державну службу та бюджетні ресурси, тоді як системна організована корупція хоча й присутня, однак не домінує.

Серйозним викликом для судів залишається доведення складу злочину у справах про зловживання впливом чи незаконне збагачення. Використання схем передачі вигоди через посередників, відсутність прямих доказів або формальна законність дій у межах повноважень – усе це ускладнює винесення обґрунтованих обвинувальних вироків. У низці справ, навіть за наявності суми неправомірної вигоди, суди визнавали дії службовців такими, що не містять ознак складу злочину.

Водночас Вищий антикорупційний суд формує позитивну практику, що ґрунтується на реальних строках покарання, активному аналізі поведінки обвинувачених та врахуванні співпраці зі слідством. У деяких випадках, за пом'якшуючих обставин, призначаються умовні строки або обмежуються штрафами.

Отже, судова практика у справах про корупційні правопорушення демонструє як певні досягнення в утвердженні принципів законності, так і системні проблеми. До останніх належать нерівномірність правозастосування, формальний підхід до кваліфікації діянь, слабка міжвідомча взаємодія та брак спеціалізації суддів на місцях.

Необхідним кроком на майбутнє є поглиблення антикорупційної спеціалізації судової гілки влади, уніфікація підходів до оцінки малозначності та умислу, а також забезпечення якісної аналітики з боку НАЗК і НАБУ. Прозора та послідовна практика судового розгляду корупційних справ є не лише запорукою ефективного правосуддя, а й основою конституційного механізму захисту прав людини в умовах публічного адміністрування.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 № 8073-X . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення 26.04.2025 р.)
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 26.04.2025 р.)
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 26.04.2025 р.)
4. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення 26.04.2025 р.)
5. ЗВІТ ПРО СТАН ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ за підсумками роботи січня-грудня 2024 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mvs.gov.ua/activity/prevention-corruption/statistika> (дата звернення 26.04.2025 р.)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-74>

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Лис Андрій Богданович

*кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Левкун Тетяна Василівна

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри права та публічного управління,
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Права людини є фундаментальною цінністю демократичного суспільства та основою взаємодії держави й громадянина. Реалізація й захист цих прав не обмежується лише національним рівнем, а значною мірою залежить від ефективності функціонування місцевого самоврядування – найближчої до населення форми публічної влади. Саме органи місцевого самоврядування першими реагують на